

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунун, Тыва АССР-нин Дээди
Совединин болгаш Министрлер Чөвүлелинин органы

1968 ч. август 21 | СРЕДА | № 196 (7039) | Өртөз 2 көп.

БАШКЫЛАРНЫН АВГУСТ ХУРАЛДАРЫ

Бистиң республика башкыларның август чөвүлел хуралдары бүгүндө эгелээр. Чаа өөредилге чылының мурнунда башкылар тус-тус район, хоорай аайы-биле чыгып келгеш, ажил-инжиңиң дугайында тодаргай чүгәлалашканын чорудары эки чаңчыла аларган. Өөредилге эгелээр мурнунда эртип турар үк чүгәлалашканын башкылар коллективтеринин мурнунга чаа сорулгаларны салып, четпестерин айтып, канчаар ажилда чаа чүгүрүм тодаралар.

Чаа, 1968—69 өөредилге чылы өнзөгәй чыл. Бо өөредилге чылының бүдүрүлгө башкыларның бүгү-экилел сөздүзи бөп эртин. Школаңың болгаш улус өөредилгезиниң амгы үеде шиктирилээр негетинин турар эң чутула айтырыгларын сөздүгө чүгәлалашкан. Оң-биле кады эгелээр деп турар чаа өөредилге чылы В. И. Ленинниң төртүтүнгөндө бээр 100 чыл болур юбилейинге уткуштур эртерин-биле өнзөгәй.

Август хуралдарының хүн айтырымга школаңың өөредилге-инжиңидилгелер амылын амгы үеде канчаар чорудар деп башкылар сөздүгүнө көргөн айтырыг бирги черге турары чүгәлалашкан. Чаа сорулгалар дугайында чүгәлалаш бетиңде чүңү чедип алган бис деп айтырымга дөңгөзүмүзүз. 1967—68 өөредилге чылы республиканың школаңыңа арнаа чыгарып чорутууга чыгып келгеш, башкылар коллективтеринин мурнунга чаа сорулгаларны салып, четпестерин айтып, канчаар ажилда чаа чүгүрүм тодаралар.

Эртерин өөредилге чылында 43 школа, 256 класстар, 450 башкы өөредилге-инжиңидилге амылын бөдир дөңгөзүмүзүз. 100 амыг кижи РСФСР-ниң база Тыва АССР-ниң школаңының алаарлыг башкызы деп беким атты ап, 182 башкы «улус өөредилгезиниң тергини» деп херек демээ-биле шиктирилген. Оларның аразында Д. И. Хомушук (Чөөн-Хемчик), М. И. Чараш-оол (Нызыл), С. И. Иргит (Бай-Тайга), Т. П. Исеева (Тамды), У. Т. Дамба (Улуг-Хем), А. Б. Мисир (Тес-Хем) дээр анык-ада база хай чылдарда ажилдап келген хөчүм-даа башкылар бар. Мурданыларның ажилы дуржулгазын негеттериниң август чөвүлел хуралдарында боттандырар чутула кемчелериниң бирээзи ол.

Совет школа нинти билгиниң, күш-ажылдың болгаш политехниктиң кылдыр хөгжүп турар болгаш мөөн сөңгээр-даа хөгжүрүмүзүз азырын башкылар сөздүзи бекимден бекимден. Бүгү-интининиң өртүмүк өөредилгезин күштүт болдуруп чорудары партия болгаш совет органдарының, улус чырыдышкынының бүгү ажилдарының мурнунга хай айтырымны тургузуп турар. Маңа чаа школаңары ажилда, туулуп турарымыс, ажилдың аныктарының келээзи болгаш бот-өөредилгезин эңкилдери азын ышкыш айтырылдар база хамаарып. Бистиң республикада сөс чыл өөредилгезиниң дугайында хойлууну боттандыралың улуг четпестер бар. Өртүмүк өөредилгезин боттандырып чорударының бээзэси болза, сөс чыл өөредилгезин боттандырып, 9-ку класска хүлүп алышының калдыгы бээр азырын улугас учурул бис. Сөс чыл өөредилгезин боттандырып талазы-биле эки школа — Вүрүнүң Сагыл, Чөөн-Хемчиктин Шени дээр өскө-даа негеттериниң мурданы дуржулгазын август хуралдарында чүгәлалашып чутула.

Бүгү-интининиң өртүмүк өөредилгезин боттандырып дээрге бүгү уругларның ийи чыл негет өөренгиде эвес, көп чүүл уруглар школага чөгүрү билгилерин болгаш күш-ажылчы чаңчыгышыны алырда. Ол бүгү башкыдан хамаарып. «Бир эвес башкы кошкан, бир эвес оон бөдүрүм хууда билги эртериниң хөгжүлгөндө хөгжүрүмүзүз болза, оон ола кошкан чорүү оон өөреникчилерин дамчып келир үеде шилэй бээр» дээр башкыларның бүгү-экилел сөздүгүнө чүгә-зынга СЭКП ТН-ның Чингине секретары Л. И. Брежнев демдээ.

Өртүмүк өөредилгезиңиң-шилчилге-биле чергелештир школа амыдыралында болган чаартылгалары: чаа программалар боттандырып алыр, бекетиле класстарынга өөредилге база Нызылдың школаңының бирги класстарга чаа башкыларын дээр өскө-даа чүгүрүмө оңа инжиңгел салза чөгүрү. Хамаарышкан эртериниң, класстарын башкылар эштер методиктиң секцияларын ажилыга эң идепкейлиг кирип ужурулуп. Тус-тус эртерин аайы-биле методиктиң секцияларын ажилы дуржулгазын башкыларга дөңгөзүп, арга-дуржулга болулуңга массалыг болуруда чөгүрү.

С. И. Ленинниң амыдыралы болгаш ажил-чорудулазы уруглар инжиңидилгезиниң эң-не чырып, эң-не эргим улугер-чиңки, ыңчангаш В. И. Ленинниң төртүтүнгөндө бээр 100 чыл болур оюнга белеткенип тура, школалар коллективтери кандай амыдыралы кылып чорудары башкылар боттарының чыгышыга база чүгәлалашып. Ленинниң идеяларын кижиликниң чаңгыс эвес салгалы билгилерин өөренип, улуг чаартылгаларга хей-аът киришкенин аң келген. Башкычының «Өөренир, өөренир база катан өөренир» деп чаңым эдерип, ленинниң бот-биле ажилдап чурттаар, өөренир деп принцип-биле ажилдап турар, Нызылдың № 7 школазы ышкыш өскө-даа коллективтерин бот талазы-биле чедип алган чедикшиңиңи өскө-даа улугер болуру чутула.

Ийи чылчылар, катан олурдуушкун, школазын ара каар чорутар бистиң школаңымызга ам-даа бар. Эртерин өөредилге чылының түңнели-биле алырга, 4852 школачы азы 100 өөреникчинден-не 10 кижи ол-ла классыга катан олурган. Өөреникчилериниң өөредилгези чүгүрүмүзүз кошкан, чамдын башкыларның чедир амылдаадын турарын чүгүрүм-биле тайылбырларыл? Бо болгаш өскө-даа айтырылдар дөңгөзүмүзүз. Башкыларның бүгү-экилел сөздүгүнө шиктирилгелеринге үндөшлөзүз, август чөвүлел хуралдары бээрин чедип алып ужурулуп бис.

1968—69 өөредилге чылында республиканың школаңында ажилдап барган анык башкыларның амылыга болгаш амыдырал байдалын таарыштыр тургузарыга дуздаларыңча угланган айтырылдар база чутула. Надралары боттарыңча болган өөредилге-инжиңидилге айтырымы улуу-биле хамаарып болган.

Бо чыгып август чөвүлел хуралдары школа амыдыралында өйү келген айтырылдары шиктирилээр талазы-биле улуг сүмележилге болбушкан. Башкыларның бүгү-экилел сөздүгүн шиктирилгелер амыдыралга боттандырылган чутула бээ болур ужурулуп.

АНЫК ЧОГААЛЧЫЛАР СЕМИНАРЫ

Дүүн, август 20-де, анык тыва чогаалчыларның республика семинары эгелээ. Оңу ВЛКСМ Тыва обкомунун секретары Д. Тинимей эге сөзү-биле айтты.

СЭКП Тыва обкомунун пропаганда болгаш агитация кидилгезин эртериниң Г. Ч. Ширининиң чечен чогаалдык партия чорудурун дугайында илеткелни семинарларын кириңкелерин улуг сонургалы-биле эңгээ.

Тыва Чогаалчылар эңгээлиниң баштаар чериниң даргазы О. К. Саган-оолдун анык чогаалчыларын сорулгаларын дугайында илеткел болган соонда, эң Сарыг-оол, Пурбо, Калзан, Даржаа удуртка: болуктерге үстүп алган анык чогаалчылар чогаал теориязын сайгарыңча кирген.

Семинар бөгүн ажилып үргүлүрүз.

Шахтёрлар байырлалына уткуштур

Совет дагжылар боттарының байырламы — Шахтёрлар хүнүнге таарыштыр чаагай үеде бүдүрүмүзүз уткуштурга белеткенип турар. Чыл планын хуусааңдан бир ай эрте күөсөдирин хүлүсөтпө «Ленинголь» трестин 70 дугаар шахтазының коллектив бо чылын пландан ажыр 50 ишөөн хөмүр-лашты берген. «Шахтинскголь» трестин үшкү «Тен-тескөө» шахтазының дагжылары пландан ажыр 62 муң тонна хөмүр-лашты келген, чыла олаштыр алган хүлүсөдирин хуусаа бетиңде күөсөткен. Көсөөр атып бирги шахтага кызылдың чаа техниказын чогулталыг ажилдары дээр чарыштың эгелешкен — Сергей Воротиновтун коллективтиң бригадасы даалгалыга негет 6 муң тонна хөмүр-лашты келген.

Төлөңдөткөнгө күчү-шымдарын хуусаа бетиңде шиктирилгелер азыр дээр чарып калбартыр деп санааңдан Сибирь металлургияның эгелешкенин шахтёрлар калбаа-биле дөңгөзүп. «Социалист» Донбассо-солун атыг шахтаңың дагжылары пландан ажыр хөмүк бүрүдө 400 тонна хөмүр-лаш кылып турар. Олар боттарының бүдүрүлгө чериниң төлөңдөткөнгө күчү-шымдарын хуусааңдан бир чыл эрте чедип алып дөңгөзүп. «Шахтинскголь» трестин 12 болган 13 дугаар шахта-

рынның дагжылары төлөңдөткөнгө күчү-шымдарын база хуусаа-зында эрте шиктирилгелер алып дөңгөзүп.

Хөмүр-лаш үстүрү — совет дээр үстүрүмүзүз эң улуг азыралының бирөөн, ында барык ийи миллион кижи ажилдап турар. Бистиң чурту-вуста хөмүр-лаш тымыжы 1913 чылдың дүргүзүлгө 29,2 миллион тонна турганында 1967 чылда 595 миллион тоннага чедир өскөн.

Бистиң чуртувус — хөмүр-лаш казар комбайнның төртүтүнгө чери. СССР хөмүр-лаш үстүрүмүзүз механизастаттырган дөңгөзүлгө талазы-биле 1938 чылдан бээр дөңгөзүлгө бирги черин ээлеп келген. Шахта-ларын чаа техника-биле дөңгөзүп үргүлүлгө алыр. Оларның чус ажилы комплекстиң механизасташтыгы болган автоматтыг ажилдарыңча шиктирилген. Ам казылда, арыткышкы черлеринге хөмүр-лаш чедирп бээр, дөңгөзүп казарыңга оңу чүдүрүп ышкыш чымыштыг ажил-лар бүрүм-биле механизастаттырган. Чүрт бо чылын олардан 600 мил-лион тонна хөмүр-лашты алып, бо чылын эгелешкен тура шахтёрлар бө-гүткө чедир бектик темпирлерин ажилдап келген, ол сорулгалың чедикши-ниң шиктирилгелерин турарыга олар боттандырып.

(СЭТА-ның көрр.)

РЕСПУБЛИКАНЫН ШӨЛДЕРИНДЕ ТАРАА КИРИП ЭГЕЛЭЭН

Кызыл-сайгарыла бааза-зының директорунун орака-чызы эш П. И. Попов-биле бистиң корреспондентивиз ужурашкан, чаа дүжүтүн тара-азын хүлүсөп алып талазы-биле чүгүрүмүзүз оон ай-тырган.

Баазаның складтарының 60 хире хуузу эртерин чылын тара-азы-биле эгелешкен болза-даа, 40 муң тонна хире тара-азын хүлүсөп алырны ында белев. Бо чылын 3200 тонна тараа кирер складты туулуп дооскай болган ам база ол-ла хире хөмүр-лаш 3 складты туулуп турар, олар бо чылын тара-азын хүлүсөп алырлар.

Улуг кемчээлдиң автомаш-

налардан тараа хүлүсөп алып 25 тоннаның көдүрү машина-зын чоокта чаа дүжүзү алган, ам оңу тургузуп турар. Бааза-нын складтарының ажилда-чылары 3 эгелешкен ажил-дап кирипкен болган, амды-зында ажилдың күжүнүн тара-азы-биле чедикшипестер турар чүл бар, тодаргайлаарга тара-а складтарында ажилдаар 46 кижи ам-даа херек болуп ту-рар.

— Ажилдың күжүнүн ыңдыг чедикшипестер каныг дүжүлгө болуп турар сир-лер? — деп, эш Поповтан ай-тырарга.

— Кызыл хоорайның ал-баа, организация черлеринде

120 хире кижини ажилда-ры-биле бээр болган чүве — деп, ол хариылап турар.

Сайгарыла баазаның Каа-Хем районун «Коммунизмче орук» колхозтан баштайгы тара-а кирген, ол артедьин тара-азын кургаг болган, чок чок арыг болган. Ичээрге «Көк-Тей» совхозтан кам ма-шина тараа кирген. Оларның тараазынын 30 хуузу чарба-лай калкынып үргелген болган, чүге дээрге комбайннарда таарымча чок чүдүлөр барын ол чутулап турар-дыр, оон чынай тараа кургаг эвес, аа-жок тык болган (22 хуу чедип турар). Оң-биле кады тараа аразында тараа күдүрүтү база хай болган.

Сайгарыла баазаның тех-никтиг ажилдачылары четче бар болган тараа хүлүсөп алы-рынга олар белев. Чижээлээр-ге, кургагыла мастери И. Тукмаков, М. Санькова, опера-тор А. Цицулин, ажилчы К. Монгуш болган өскөлөр-даа сайгарыла баазында мур-накчы кижилер ол. Оларның дуржулгазын өскөлөргө дамчы-лып, социалисттиг чарышты калбартып турган, беш чы-лын үшкү чылының дүжүдүн хүлүсөп алып талазы-биле оонаалганын чедикшипестер күөсөдиринге баазаның ажил-дачылары быжыг боттанды-лер.

(БИСТИН КӨРР.)

План күөсеттинген

Бай-Тайга районда «Тээл» совхозтун Бай-Тал салбыры мал чөмөтинин белеткелниң планын күөсеткеш, негештир ам-даа 100 тоннаны белеткээр-биле ажилдап турар. Салбыр 42 тонна будук-бүрү белеткээр планын база ажыр-ган.

Каа-хемчилерде

САРЫГ-СӨП. (Телефон-би-ле). Районун «Ленинчи орук» колхозу 224 гектар феррин тараазын кезип, гектарга өнөштүр 9 центнер дүжүтүтү алган. «Коммунизмче орук» колхозтун тарааылары 1226 гектарны кезип, 820 тоннаны уюган ийнеп, гектардан 7,5 центнерин алып, күрүмүгө чаа дүжүтүтү 400 тонна тараазын дүжүзүп.

Дүжүт алышыны өскө ажил-агыларга, ылангыя

«Октябрь 14 чылы», «Тиниле-ге», «Нызыл туң» колхозтарда түлүк эгелээ. «Нызыл туң» колхоз (даргазы Ю. За-мин), партия организациязы (секретары Г. Акимов) тара-аыларга таарымчалыг бай-далын тургузуп, хөвү турла-ларын эки дөңгөзүп. Ол колхоз-тун тарааылары 548 гектар-ны негештир, 262 тоннаны ур-ган, азы гектардан 6 центнер дүжүтүтү алганнар.

Кириптеринге белев

«Сүт-Хал» совхозтун деви-ктеринде, Хемчиктин сүтат-тыг хондуларынын тарааы чаа-гай.

Август 19-та совхозтун бү-гү комбайнерлеринин, агроно-марынын хуралы болуп эр-кен. «Дүжүт ажаап алышкы-нын эң кыска хуусаада, ор-ганизастиг болган чидирп чокка чорудар дугайында» ай-тырыгын олар чүгәлалашкан. Совхоз бо чылын 4000 гектар тараа культуларынын ажаап алып, Хөвү туралаарында белеткелдер доозуган. Сүт-Хал-дун шөдөргө тарааыларын ажил-ажи каш-ла хонгаш хайыгыны үер.

Комбайнерлериниң аразында социалисттиг чарыштын түңнө-

лин 5 хонгаш үндүрер. Апаа бирги черин алган тилектиге шилчип чорур кызыл туку тынышкан, дараазында беш хонгаш түңнели үңгүгө аш-чөмүн хаас хандыларын, а нинти болгаш үшкү чери алган эштерге аш-шанналарын тыпсыр.

Совхозтун мурнакчы ком-байнери Монгуш Кожалов 400 гектар черин дүжүдүн чиди-рп чокка ажаап алырын хү-лүсөткөш. Монгуш Самбууну чарышка кыйтырган. Оон үе-герин-биле бүгү комбайнерлер тус-тус хүлүсөдирин алып, эш-өөрүн чарырыңча кыйты-ган.

БАР-ЛА АРГА БИЛЕ

Ажил аайы-биле чорукка чораш, кадыда ажил-шиччилерин кымык күш-ажылын барык чер болгандан-на эскерип чорур мен. Оңу көргөш, кижиниң чоругааран сетки-ли хайырган.

Бин-Хем районда «Адым» колхозка чөдө бээривиске ме-ханизаторлар болган колхозчулар мал чөмү белеткээр дээр бригадалар болуп алган ажилдап турар болду. Бис Михаил Мышын-оолдун удуртканы № 2 бригадга дүштөк чөм үе-зинде келдиңиз. Ол бригада Байытты-Хал деп черин чөк-кадызында ажилдап тур.

— Сигенин дүжүдү-да хирелит, кестинген гектар ар-лып-да турар, а болуп кээрге чер алыс-тыр. Иччангаш бар-ла арталарын, бичин-даа хостуг үени ажилдап тур бис. Ол хиреле-де эки чер ал-шыдаадын тур бис — деп, бригадир чү-гаалды-дыр.

Бригада 600 тонна ситен белеткээр. Ол ажилды күөсөдир-инге ажилдаар техника — механизастаттыгдан бир сараат салыкчылы, волосуша; ситен бөлөргө таарыштырган ком-байн, подборщик, үш трактор грабли, 5 машиналыг үш трактор, бир аът машиназы, 24 кижи, күш четирп хире, ың-чалла-даа ситенин үнүгү багыт болганда өскө арталарын база ажилдаар ужурулуп. Иччангаш мын аразында терен ситенин черлерден хол-биле ситен кезерин органиастаары, алаа ки-жи күжү чедикшип турар деп бригадир хомудула.

Механизаторлар ситен алышын күөсөдир дээр кымык ажилдап келген. Оон түңнелинде 600 ажи гектар шөлдүн ситенин кескеш, оон 270 тонна ситени бөдүп сарааттаан. Мында бир эки чүүл болза, кезилде-биле сарааттаашкынын аразын уамдыктырбайн турары. Ол ышкан, механизаторлар ситенин болдунар-да шаа-биле чымыс кестирер, бөлөрдө ма-жак болдурбас дээр ажилдап келгени оларын ситенин ажаап алган шөлдөрүн дөңгө-де илен болду.

Кандыг-даа ажилга шыктарып үнүп, бөргөлөрүн алып эр-тип шыктар мурданылар турар. Бо бригадга ажилдап турар колхозчу пенсионер Федор Касович Аймыжынын (Чурукта) дугайын бригадир-даа, оон кады ажилдап турар өөрү-даа хүндүкел-биле чүгәлалаш туралар. Ф. Аймыжын пенсионер болза-даа, чыл бүрүдө мал чөмөтинин белеткелниге кирип, атыгын ситен кээр машиназын башкарган кириптер. Бо чы-лын база-ла ыңгыт болган. Ол тракторлар бара алыс черлер-ден арбын ситен кезип, хүн нормазын үстүлү ажыр күөсө-дип келген.

Ситен кестирикчил тракторист Александр Ясинин, сараат салыкчылар Дага Борбак-оолдун, сараат ораалдачылары ком-сомолчулар Эрес-оол Согпар-оолдун, Иван Ирекеленин, трак-тор граблинде Юрий Нахмыданын кымык болган бектик шы-нарыг күш-ажылды максатас аржалы.

П. ФЕДОРОВ,

С. Февкистевтун фотогу.

«В. И. Ленинниң төртүтүнгөн хүнүндө бээр 100 чыл бо-лурунга белеткел дугайында» СЭКП Төп Комитетинин дөңгө-зү Каа-Хеминиң «Коммунизмче орук» нөдөз ажил-агы эр-те-линиң ажил-ишчилерин улам-на күш-ажылчы сорук ниге-ген. Дүжүтүтү чидирп чына кыска хуусаада ажаап алырын болгаш малга четчир чөмүн белеткел алырын артедьин ажил-ишчилерин хүлүсөткөн. Иччангаш күсүм хөвү ажил-ы-рыга школачылар база идепкейлиг кирип турар.

ЧУРУКТА: Светлана Дыртык, Светлана Одумачи, Волод-Аншонов өлөр колхозтун төп шаңында чапсар үезинде.

Ю. Косарьевтун фотогу.

⊗ Ийиги арын ⊗ 1968 ч. август 21

Ш Ы Н

